

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС,
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО****БУДНІКОВ А. Ю.,**

orcid.org/0009-0006-6374-5220

аспірант

(Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету)**УДК 342.9****DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.23>****РОЗУМІННЯ ФУНКЦІЙ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ В УКРАЇНІ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ**

У статті розглянуто теоретико-правове розуміння функцій адміністративного суду в Україні як ключового елементу системи захисту прав і свобод людини у публічно-правових відносинах. Актуальність дослідження зумовлена трансформаційними процесами у сфері публічного управління, зростанням ролі адміністративної юстиції та необхідністю чіткого визначення цілей і завдань, які повинен виконувати адміністративний суд у правовій державі. Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, досі відсутній єдиний підхід до класифікації та змістовного наповнення функцій адміністративних судів, що зумовлює появу наукових дискусій і потребу подальшого комплексного теоретичного аналізу.

Адміністративний суд в Україні виступає інституцією, покликаною забезпечувати верховенство права, баланс інтересів особи і держави, а також законність і справедливість у сфері виконавчої влади та місцевого самоврядування. Його діяльність реалізується через поєднання низки правових функцій, серед яких правозахисна, контрольна-наглядова, превентивна, правозастосовна та правотворча. Важливо, що адміністративний суд не лише вирішує індивідуальні спори, а й формує стандарти правозастосування, впливаючи на якість державного управління та розвиток адміністративного законодавства.

Основними напрямками реалізації його призначення є правозахисна, контрольна-наглядова, превентивна, відновна, правозастосовна та правотворча функції. Правозахисна функція проявляється у забезпеченні судового захисту особи від неправомірних рішень, дій чи бездіяльності органів влади; контрольна-наглядова – у судовій перевірці легітимності управлінських рішень; превентивна – у формуванні для публічної влади стандартів поведінки, що орієнтують її на дотримання закону; правотворча – у формуванні судових прецедентів та узагальнень практики, які фактично коригують і вдосконалюють правове регулювання. У такому контексті адміністративні суди набувають ролі не лише арбітра у спорах, але й активного механізму забезпечення належного державного врядування.

Отримані результати підтверджують, що функції адміністративного суду мають системний і комплексний характер, забезпечують як індивідуальний захист особи, так і інституційний вплив на розвиток публічного управління. Це створює передумови для формування в Україні сталого механізму взаємної відповідальності влади та громадянина, зміцнення демократичних засад і реалізації принципів правової держави.

Ключові слова: адміністративний суд, функції суду, адміністративне судочинство, судовий контроль, захист прав, публічна адміністрація, правосуддя.

Budnikov A. Yu. Understanding the functions of the administrative court in Ukraine: theoretical and practical aspects

The article examines the theoretical and legal understanding of the functions of an administrative court in Ukraine as a key element of the system of protection of human rights and freedoms in public law relations. The relevance of the study is stipulated by the transformational processes in the field of public administration, the growing role of administrative justice and the need to clearly define the goals and tasks which an administrative court should perform in a state governed by the rule of law. Despite a significant number of scientific developments, there is still no unified approach to the classification and content of the functions of administrative courts, which leads to scientific debate and the need for further comprehensive theoretical analysis.

The administrative court in Ukraine is an institution designed to ensure the rule of law, balance of interests of the individual and the state, as well as legality and justice in the sphere of executive power and local self-government. Its activity is realized through a combination of a number of legal functions, including human rights protection, control and supervision, preventive, law enforcement and lawmaking. It is important that the administrative court not only resolves individual disputes but also sets standards of law enforcement, influencing the quality of public administration and the development of administrative legislation.

The main areas of realization of its purpose are human rights protection, control and supervision, preventive, restorative, law enforcement and lawmaking functions. The human rights protection function is manifested in ensuring judicial protection of a person from unlawful decisions, actions or inaction of public authorities; the control and supervisory function is manifested in judicial review of the legitimacy of administrative decisions; the preventive function is manifested in the formation of standards of behavior for public authorities that orient them to comply with the law; the law-making function is manifested in the formation of judicial precedents and generalizations of practice that actually correct and improve legal regulation. In this context, administrative courts acquire the role of not only an arbitrator in disputes, but also an active mechanism for ensuring good public governance.

The results obtained confirm that the functions of the administrative court are systemic and comprehensive, providing both individual protection of a person and institutional influence on the development of public administration. This creates the preconditions for the formation of a sustainable mechanism of mutual responsibility of the government and the citizen in Ukraine, strengthening democratic principles and implementing the principles of the rule of law.

Key words: administrative court, court functions, administrative proceedings, judicial control, protection of rights, public administration, justice.

Вступ. Функції адміністративних судів є ключовим елементом забезпечення верховенства права, належного врядування та захисту прав особи у публічно-правових спорах. Попри розвинуту нормативну базу, в Україні досі тривають наукові дискусії щодо системної характеристики функцій адміністративних судів, їх змісту, обсягу та співвідношення з принципами адміністративного судочинства. Проблема ускладнюється швидкими змінами публічної сфери, активним реформуванням державного управління, розширенням повноважень органів виконавчої влади та збільшенням кількості спорів публічно-правового характеру. Особливої актуальності набуває необхідність однозначного науково-правового

розуміння, які саме функції має виконувати адміністративний суд: лише органу правозастосування або інституції, що формує стандарти публічної влади, забезпечує баланс інтересів та впливає на розвиток законодавства і практики його застосування.

Постановка завдання. Метою статті є теоретико-правовий аналіз функцій адміністративного суду в Україні, їх юридичного змісту, форм прояву та ролі в системі публічної влади.

Стан опрацювання проблематики. Питання функцій адміністративної юстиції досліджували українські та зарубіжні науковці, серед яких В. Авер'янов, О. Сергійчук, Ю. Битяк, О. Бандурка, В. Тимошук, А. Кузьменко та інші. Значний теоретичний внесок здійснено також представниками європейських правових шкіл, які розглядають адміністративний суд як інструмент обмеження дискреції влади та гарантію справедливого управління. Разом з тим наявні напрацювання переважно фрагментарні та концентруються на окремих аспектах функціонування адміністративних судів: правоохоронній, правозахисній, контролюючій чи превентивній. Комплексні дослідження, які охоплювали б одночасно зміст, цілі та еволюцію функцій адміністративних судів, а також їх роль у формуванні нової парадигми відносин «людина – публічна влада», є недостатньо представленими. Це зумовлює потребу у подальшому теоретико-правовому аналізі функцій адміністративного суду в Україні, з урахуванням сучасних реформ, практики Верховного Суду та європейських стандартів адміністративної юстиції.

Результати дослідження. Теоретико-правове осмислення функцій адміністративного суду набуває особливої актуальності в контексті євроінтеграційних процесів, адаптації українського законодавства до стандартів Європейського Союзу та необхідності забезпечення ефективного судового захисту від порушень з боку публічної адміністрації. Адміністративні суди виконують не лише класичну юрисдикційну функцію вирішення спорів, а й виступають важливим інструментом контролю за законністю дій суб'єктів владних повноважень, сприяють формуванню єдиної правозастосовчої практики у сфері публічного адміністрування.

Дослідження функцій адміністративного суду має міждисциплінарний характер, охоплюючи питання теорії держави і права, адміністративного права та процесу, конституційного права, судоустрою. Розуміння функціонального призначення адміністративних судів є необхідною передумовою для оцінки ефективності їх діяльності, виявлення системних проблем у реалізації повноважень та розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення організації та діяльності адміністративного судочинства [1, с. 88].

Роль праворозуміння у суспільному житті розкривається через властиві йому функції. Поняття «функція» належить до ключових у теоретичній науці, оскільки за його допомогою у наукових дослідженнях визначають сутність і суспільне призначення явищ, а також спрямованість їхнього впливу. У філософській традиції інтерес до цієї категорії зростає паралельно з поширенням функціональних методів аналізу у різних галузях знань.

Заслугує на увагу позиція Є. Дурнова, з приводу того, що функція розуміється як філософська категорія, що відображає призначення окремого елемента в системі загалом. Вона дозволяє дослідити наявні взаємозв'язки між елементами та механізм їх розвитку [2, с. 155]. Функціональний підхід неможливо відокремити від характеристики таких масштабних феноменів, як право, держава, правова чи політична система суспільства, а також від аналізу конкретних явищ, наприклад, державного апарату, органів влади або юридичної відповідальності. Відсутність функціонального виміру значно збіднила б наукове осмислення цих категорій, зробивши їх неповними та фрагментарними. У теорії держави і права функції зазвичай розглядають як основні напрями діяльності або впливу відповідного явища, що відображає рівень наукових знань щодо його соціальної ролі та функціонального призначення [3, с. 125].

В доповнення цього М. ван Хук запропонував, мабуть, одне з найлаконічніших визначень терміна «функція права», назвавши її «упорядкуванням суспільства». На думку М. І. Байтіна, функції права слід розуміти як основні напрями та форми впливу правової

системи на суспільні відносини, у межах яких виявляються її загальнолюдський зміст, соціальна природа та призначення. У представленому визначенні, як і в низці інших, наголос робиться саме на «впливі» права, а не на його «регулюванні». Водночас у роботах М. І. Байтіна проглядається тенденція визнавати провідну роль саме правового регулювання як домінуючого способу впливу права на суспільство [4, с. 24–25].

Поняття «функція» у юридичній науці традиційно розглядається як напрям діяльності певного суб'єкта, що відображає його призначення в правовій системі та суспільстві. Щодо судових органів категорія «функція» набуває особливого значення, оскільки вона дозволяє розкрити сутність правосуддя, визначити місце судової влади в системі поділу державної влади та з'ясувати специфіку взаємодії судів з іншими державними інституціями. Ми пропонуємо визначення «функції адміністративного суду» як напрямки та види його діяльності, що юридично виражають конституційне призначення адміністративної юстиції. Вони концентрують практичний зміст діяльності судової влади у сфері публічно-правових відносин.

Адміністративне судочинство в Україні є однією з ключових складових системи судової влади, що забезпечує реалізацію принципу верховенства права та захист прав і свобод людини від неправомірних дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень. Відповідно до статті 124 Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини в державі, а адміністративні суди спеціалізуються на публічно-правових спорах [6].

Захисна функція адміністративного суду є первинною і найбільш очевидною. Відповідно до частини 2 статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV [7] до завдань адміністративного судочинства належить захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин. Саме через механізм адміністративного судочинства громадянин отримує ефективний засіб поновлення порушених прав, зокрема право на оскарження нормативно-правових актів, рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень.

Контрольна функція адміністративного суду полягає у здійсненні судового контролю за законністю та обґрунтованістю діяльності органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та інших суб'єктів владних повноважень. Такий контроль має зовнішній і незалежний характер, що відрізняє його від відомчого чи прокурорського нагляду.

Превентивна функція адміністративного судочинства реалізується через сам факт можливості судового оскарження. Наявність ефективного судового механізму спонукає посадових осіб діяти в межах закону, оскільки вони усвідомлюють ризик скасування своїх рішень та притягнення до відповідальності.

Правотворча функція адміністративних судів, зокрема Верховного Суду як суду касаційної інстанції, виявляється у формуванні правових позицій, що стають обов'язковими для врахування нижчестоящими судами. Постанови Великої Палати Верховного Суду у справах адміністративної юрисдикції фактично виконують роль прецеденту, заповнюючи прогалини в законодавстві та забезпечуючи єдність судової практики [8].

Правороз'яснювальна функція адміністративного суду полягає в тлумаченні норм права під час розгляду конкретних справ. Таке тлумачення має офіційний характер і сприяє правильному застосуванню адміністративно-процесуальних і матеріальних норм усіма учасниками публічно-правових відносин. Особливо важливе значення має роз'яснення понять «дискреційні повноваження», «пропорційність», «публічний інтерес», які є ключовими для адміністративного права України.

Окремої уваги заслуговує соціальна функція адміністративного суду, яка полягає у забезпеченні балансу між інтересами особи та суспільства. В умовах трансформації української держави адміністративні суди відіграють роль арбітра між громадянином і державою, сприяючи формуванню культури законності в органах публічної влади.

З огляду на вищезазначене, доцільно запропонувати низку рекомендацій щодо удосконалення функціонування адміністративного судочинства в Україні:

Забезпечити реальність виконання рішень адміністративних судів. Необхідно посилити персональну відповідальність посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування за невиконання судових рішень, зокрема шляхом розширення дії ст. 382 Кримінального кодексу України і вдосконалення адміністративної відповідальності.

Оптимізувати навантаження на суддів адміністративних судів. Варто передбачити додаткове фінансування та збільшення кількості посад суддів, особливо в судах великих міст, що відповідає рекомендаціям Венеціанської комісії щодо забезпечення реальної спроможності судової влади виконувати свої конституційні функції.

Удосконалити електронне правосуддя. Максимальне розширення функціоналу системи «Електронний суд» дозволить прискорити строки розгляду справ, зменшити корупційні ризики та забезпечити прозорість судочинства. Це відповідає вимогам Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII [9].

Посилити правову підготовку представників суб'єктів владних повноважень. Багато спорів виникають через неправильне застосування законодавства посадовими особами. Доцільним є запровадження системної атестації та навчання, що відповідає принципам належного урядування, закріпленим у практиці Європейського суду з прав людини.

Удосконалити правове регулювання адміністративних процедур. Прийняття та повноцінне впровадження Закону України «Про адміністративну процедуру» сприятиме зниженню кількості необґрунтованих управлінських рішень та, відповідно, адміністративних спорів.

Розширити використання судової практики як джерела права. Обов'язкове врахування висновків Верховного Суду (ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII) потребує узагальнення та систематичного аналізу на рівні судів нижчих інстанцій, що сприятиме правовій визначеності і єдності правозастосування [9].

Висновки. Теоретико-правовий аналіз функцій адміністративного суду в Україні дозволяє зробити наступні висновки. Функції адміністративного суду є об'єктивно зумовленими основними напрямками діяльності адміністративного суду, що відображають його призначення в системі судової влади та спрямовані на забезпечення законності в діяльності публічної адміністрації, захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин.

Система функцій адміністративного суду включає правозахисну, контрольну, правотворчу, превентивну та юрисдикційну функції. Правозахисна функція відображає основне призначення адміністративного суду як гаранта судового захисту від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Контрольна функція характеризує роль адміністративного суду як інституту судового контролю за законністю рішень, дій та бездіяльності публічної адміністрації. Правотворча функція виявляється через тлумачення норм права, формування правових позицій, здійснення нормоконтролю. Превентивна функція спрямована на попередження порушень прав громадян та порушень законності в діяльності органів публічної влади. Юрисдикційна функція визначає адміністративний суд як орган, уповноважений на розгляд та вирішення публічно-правових спорів [8].

Функції адміністративного суду перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозумовленості. Реалізація однієї функції створює передумови для реалізації інших функцій. Правозахисна та контрольна функції є основними, тоді як правотворча та превентивна функції мають похідний, допоміжний характер. Юрисдикційна функція є інтегруючою, оскільки всі інші функції реалізуються в рамках здійснення правосуддя [8].

Ефективність реалізації функцій адміністративного суду залежить від багатьох факторів: якості законодавчого регулювання адміністративного судочинства, рівня незалежності та професіоналізму суддів, доступності правосуддя, ефективності виконання судових рішень, правової культури суспільства. Виявлені проблеми реалізації функцій адміністративного суду вимагають системних змін як у законодавстві, так і в судовій практиці.

Удосконалення функціонування адміністративних судів має відбуватися в напрямі посилення правозахисної функції через забезпечення реального доступу до правосуддя,

розумних строків розгляду справ, ефективності судових рішень; посилення контрольної функції через розширення меж судового контролю, підвищення стандартів обґрунтування судових рішень; розвитку правотворчої функції через формування єдиної судової практики, систематизацію та оприлюднення правових позицій; посилення превентивної функції через створення механізмів відстеження системних порушень та підвищення відповідальності за них; удосконалення юрисдикційної функції через чіткіше визначення меж адміністративної юрисдикції.

Список використаних джерел:

1. Подоляк Е. Б. Основні завдання, функції та принципи адміністративного судочинства в судах загальної юрисдикції. 2019. С. 86–92. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3551281>
2. Дурнов Є. Поняття та види функцій праворозуміння. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 9. С. 154–159. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.27>
3. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://www.navs.edu.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf
4. Сінькевич О. Функції права: конституційний вимір. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 24–30. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.1532>
5. Mark Van Hoecke. Law as Communication (European Academy of Legal Theory Series). 2002. P. 240. URL: <https://www.amazon.com/Communication-European-Academy-Legal-Theory/dp/1841133418>
6. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
7. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
8. Основні завдання та функції адміністративного судочинства. *Другий апеляційний адміністративний суд*. URL: https://2aa.court.gov.ua/sud4851/info_sud/
9. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025

